

بررسی نقش بسیج پیشکوتان در مدیریت بحران‌های امنیتی (مطالعه موردی: پیشکوتان استان چهارمحال و بختیاری)

موسی عسگری گندمانی* حسین ظفری**

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۰۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۳

چکیده

بحران جزء جدایی‌ناپذیر و همیشگی جوامع نوین است و بحران‌های امنیتی، دارای پیچیدگی‌ها و شرایط خاصی هستند که و یکی از ابزارهایی که می‌تواند بر این پیچیدگی‌ها فایق آید، پیشکوتان با کوله باری از تجربیات مختلف هستند که در پژوهش حاضر به بررسی نقش بسیج پیشکوتان در مدیریت بحران‌های امنیتی در استان چهارمحال و بختیاری پرداخته شد. پژوهش حاضر بر اساس هدف از نوع کاربردی و طرح پژوهش از نوع توصیفی می‌باشد و به روش میدانی انجام گرفته است. بخش نظری به روش کتابخانه‌ای، اطلاعات میدانی و بصورت تلفیقی مصاحبه و داده‌ها با استفاده از پرسشنامه، جمع‌آوری شده است. جامعه آماری پژوهش، بسیج پیشکوتان به تعداد ۹۸۲ نفر می‌باشد، که ابتدا براساس سوابق اجرایی و تحصیلات ۱۰ نفر جهت مصاحبه انتخاب و سپس پرسشنامه‌ای بر مبنای پاسخ مصاحبه‌شوندگان استخراج گردید. برای تکمیل پرسشنامه طبق فرمول لویی و لمشو، تعداد ۱۲۷ نفر از آن‌ها به صورت تصادفی انتخاب گردیدند. اعتبار پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۷۷ به دست آمد. پرسشنامه‌ها بین پیشکوتان توزیع و از طریق نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند و نتایج آن نشان داد که به‌کارگیری پیشکوتان قبل از بحران، مؤثرتر از سایر مواقع بحران است و نیاز به آموزش‌های سیاسی و جلوگیری از انقطاع نسلی گامی مؤثر برای این هدف می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: پیشکوتان؛ بحران؛ امنیت؛ بسیج.

* نویسنده مسئول: دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت بحران، دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تهران، ایران

M.asgari2016@chmail.ir

Hosseinzafari@gmail.com

** استادیار، دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تهران، ایران

مقدمه

امنیت یکی از ارزشمندترین و بالاترین ثروت‌ها به شمار می‌رود که بر این اساس مفهوم امنیت برای دولت-ملت از چندان قداست و الایی برخوردار است که ضروری است تمامی اهداف و سیاست‌های ملی را برای دستیابی به آن بسیج کرد (یگانگی و عبايي، ۱۳۹۷). هر آنچه که در پی کم اثر کردن امنیت باشد؛ کشور را دچار مشکل یا بحران می‌نماید. به عبارتی بحران یک نقطه گسست در حیات یک نظام می‌باشد که در آن روند عملکرد روزانه یک نظام از حالت عادی و با ثبات خارج شده و غافلگیری، تهدید بالای رفتاری ناآشنا و غریب از آن نمایان می‌گردد که مشخصه اصلی این وضعیت است (هولستی^۱، ۱۹۷۲: ۴۱). بحران‌های امنیتی، در جوامع گوناگون در حال توسعه و حتی هستیم (صالحی و کوشا، ۱۳۹۷) بطوری که در شرایط بدون امنیت، هیچ برنامه‌ای در داخل یک کشور قابل اجرا نیست. و یکی از مؤلفه‌هایی که در کنترل بحران‌های امنیتی می‌تواند بکارگیری شود، پیشکسوتان هستند که داری کوله باری از تجربیات دفاع مقدس و بعد از آن در طول عمر بیش از چهل سال انقلاب اسلامی می‌باشند که در این پژوهش به بررسی آن پرداخته می‌شود.

بحران، وضعیتی است که در آن، واحد تصمیم‌گیرنده نسبت به ارزش‌های حیاتی خود احساس تهدید جدی می‌کند. بروز تهدید با نوعی غافلگیری همراه است و زمان لازم برای تصمیم‌گیری و نشان دادن واکنش محدود است و پاسخگویی به تهدید، مستلزم به‌کارگیری انرژی و سرمایه بیشتر از میزان مشابه آن در وضعیت عادی است (حسینی و جدی، ۱۳۸۵) بحران‌ها ممکن است در طول زمان تغییر حالت داده و از شکلی به شکل دیگر در آیند، که این تغییر شکل، روش‌های برخورد با آن‌ها را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهند (دوئرتی و فالتزگراف، ۱۳۷۲: ۸۳۴).

در بحران‌های امنیتی، پدیده امنیت مورد تهدید قرار می‌گیرد. شاخص‌های امنیت شامل فقدان عینی تهدید نسبت به ارزش‌ها، فقدان ذهنی ترس از حمله به ارزش‌ها، فقدان

1. Holsti

احساس آسیب‌پذیری، و فقدان احساس ترس هستند که در بحران‌های امنیتی، مورد خدشه واقع می‌شوند. در این حالت تهدید، غافلگیری، فوریت و مصرف انرژی (ارکان یا صفات بحران) تشدید می‌شود (اخی، ۱۳۹۸). رهبر انقلاب در این زمینه فرموده‌اند: مسئولان همه باید مراقبت کنند امنیت حفظ شود. اگر کسی بخواهد علیه امنیت کشور قیام کند، قطعاً با عکس‌العمل سخت مواجه خواهد شد. امنیت کشور باید محفوظ بماند. هرکسی از این راه تخطی کند قطعاً بدانند سیلی خواهد خورد (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۲/۲۰).

تشکیل بسیج به عنوان الگوی حرکت مردمی از سوی بنیانگذار انقلاب اسلامی، یکی از بی‌بدیل‌ترین ظرفیت‌های ایجاد، حفظ، توسعه و ارتقای انسجام ملی در زمینه‌های مختلف را فراهم کرده است (اخی، ۱۳۹۸) و در این راستا، سازمان بسیج پیشکسوتان که از سال ۱۳۸۹ تشکیل گردیده، بسیار مؤثر می‌باشد.

پس می‌توان بیان داشت که با توجه به این که بحران‌ها به دلیل ماهیت پویایی که دارند می‌توانند در اشکال مختلف ظاهر شده و مدیران جامعه را با طیفی از گزینه‌های چالش برانگیز در حوزه تصمیم‌گیری روبه‌رو سازند. این بحران‌ها اغلب در سلسله‌مراتبی پلکانی که از بحران‌های اجتماعی آغاز و پس از بحران‌های سیاسی به بحران‌های امنیتی ختم می‌شوند و احتمال ایجاد آن‌ها نیز وجود دارد، لذا مدیریت بحران‌های امنیتی به دلیل لزوم مداخله آنی و کافی، به جز مهارت حرفه‌ای مقابله‌کنندگان، به امکانات و دسترسی‌های ویژه‌ای نیاز دارد که از مهم‌ترین آن‌ها دریافت هشدارهای مورد نیاز در مدیریت بحران است (صالحی و کوشا، ۱۳۹۷).

این پژوهش بر آن است تا بررسی ابعاد مختلف نقش پیشکسوتان که دارای تجربیات ارزنده‌ای هستند به صورت علمی بپردازد تا از این ره‌توشه بتواند زمینه مناسب‌تری برای استفاده از آنان در مواقع مورد نیاز ایجاد نماید. مقابله با بحران علاوه بر داشتن نیازمند تجربه کافی است. بسیج پیشکسوتان به دلیل داشتن مهارت و تجربه کافی و همچنین تجربه مقابله با بحران‌های گذشته از یکسو و از سوی دیگر انگیزه کافی برای حضور در

میادین مورد نیاز انقلاب می‌تواند مورد توجه باشد. ضمن آنکه سازماندهی افراد با تجربه می‌تواند به سرعت در زمان بحران نقش مؤثری در کنترل این شرایط داشته باشد. این پژوهش بر روی پیشکسوتان استان چهارمحال و بختیاری صورت پذیرفته است و هدف این پژوهش: بررسی نقش بسیج پیشکسوتان در مدیریت بحران‌های امنیتی می‌باشد.

سؤالات پژوهش

الف) سؤال اصلی پژوهش:

بررسی نقش بسیج پیشکسوتان در کنترل بحران‌های امنیتی

ب) سؤالات فرعی پژوهش:

- ۱- بسیج پیشکسوتان چه نقشی را می‌تواند در مرحله پیش از بحران جهت پیشگیری و آمادگی داشته باشد؟
- ۲- بسیج پیشکسوتان چگونه می‌تواند در حین بحران با برنامه‌ریزی بسیج منابع برای کنترل بحران مؤثر باشد؟
- ۳- نقش بسیج پیشکسوتان در بازسازی و بازتوانی و ترمیم شرایط بعد از بحران چه می‌تواند باشد؟

تعاریف پژوهش

پیشکسوت: پیشکسوت کسی است که دارای تجربه فراوان در زمینه فعالیت خود باشد اصطلاحاً راه‌وچاه را بلد باشد و سردوگرم چشیده باشد. ارزش و جایگاه این کلمه در امتیاز دادن بالاتر از (رتبه اول) می‌باشد (معین، ۱۳۶۴). همچنین این واژه، مناسب و براننده اشخاصی است که با گذشت زمان در رشته خاصی تجربه و مهارت ویژه‌ای کسب کرده‌اند؛ حتی اگر بعدها به هر دلیلی قادر به ادامه فعالیت در رشته مزبور نباشند. در زبان انگلیسی هم معنی با کهنه سرباز یا کار آزموده می‌آید.

مدیریت بحران: مدیریت بحران دربرگیرنده هر تمهیدی برای پرهیز از بحران، جستجوی اندیشمندانه بحران، و خاتمه و مهار بحران در راستای تأمین منافع ملی و مردمی است (تاجیک، ۱۳۸۴).

تعاریف عملیاتی:

پیشکوتان: در این پژوهش پاسداران چهارمحال و بختیاری که از ابتدا همراه انقلاب و نظام بوده‌اند و دوران هشت سال دفاع مقدس را درک کرده‌اند و دارای تجربه بالایی هستند و تا بهمن ماه سال ۱۳۹۹ بازنشسته و عضو بسیج پیشکوتان شده‌اند، به عنوان اعضای بسیج پیشکوتان و در دامنه بررسی این پژوهش قرار می‌گیرند.

مدیریت بحران امنیتی: در این پژوهش جهت سنجش مدیریت بحران امنیتی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده می‌شود که مشتمل بر ۳۲ گویه می‌باشد. که بر اساس عوامل پیش از بحران شامل ۱۳ گویه از شماره ۱ تا ۱۳ که از خیلی کم تا خیلی زیاد آماده شده است، عوامل در حین بحران ۷ گویه و بالاخره شرایط بعد از بحران با ۵ گویه از شماره ۲۰ تا ۲۵ را شامل می‌شود.

مبانی نظری پژوهش

بحران، وضعیتی بی‌ثبات و دشوار است که به ایجاد تغییر قطعی در جهت بهتر یا بدتر شدن شرایط می‌انجامد (برن استین، ۱۳۸۵). بحران به معنی ایجاد بی‌نظمی و اختلال در زندگی است که باعث بر هم خوردن توازن و تناسب به این نیازها و منابع می‌گردد (تابلی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۰). بارنت بحران را در پیوستاری تعریف می‌کند که از حادثه آغاز شده و با واقعه ادامه می‌یابد، به وسیله تعارض دنبال می‌شود و با بحران خاتمه می‌یابد. یعنی شرایطی خارج از وضعیت عادی که الگوهای مدیریتی متداول در هنگام بروز آن کارساز نیست (بارنت^۱، ۱۹۹۸: ۴۷۶). که بحران معمولاً و ظاهراً بدون زمینه قبلی و با سرعت بالا به وقوع می‌پیوندد و نهادهای ناظر، از بروز آن غافل بوده‌اند. تا جایی که اگر عنصر

غافلگیری را از پدیده‌ها و شرایط بحرانی حذف کنیم، آنگاه آن پدیده‌ها تبدیل به مسأله یا معضل و مشکلات مزمن می‌شوند که به لحاظ مفهومی، واقعیت‌هایی آزاردهنده اما غیر بحرانی قلمداد می‌شوند (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۴۱).

اصول برنامه ریزی بحران

- اصل آگاهی: آگاهی یعنی برنامه‌ریزی مبتنی بر ضروریات، مقدمات و معذورات (واقعیات تدوین شود).
- اصل سازگاری: سازگاری درونی با اجرای برنامه و سازگاری بیرونی با محیط برقرار باشد.
- اصل جامعیت: برنامه پاسخگویی اهداف مورد نظر باشد.
- ارتباط: ارتباطات بحران را می‌توان توسعه، جمع‌آوری، پردازش و انتشار اطلاعات برای مقابله با موقعیت بحرانی تعریف (اخی، ۱۳۹۸).

دیدگاه‌های مدیریت بحران

نوع اقدامات و الگوهای اتخاذ شده از سوی مدیران بحران به منظور مقابله با وضعیت بحرانی به نوع نگرش آنان به بحران بر می‌گردد، زیرا بر اساس نوع نگرش است که سیری در ادبیات مدیریت بحران دیدگاه و رویکرد مدیریت بحران فرق خواهد کرد (بوث^۱، ۱۹۹۳)

این وضعیت نشانگر این است که در زمینه مقوله بحران، سه دیدگاه متمایز وجود دارد:

الف) دیدگاه سنتی^۲:

این دیدگاه، بحران را اساساً یک پدیده و وضعیت منفی و نامطلوب می‌داند، که به هر نحوی باید از آن پرهیز کرد. بر اساس این نگرش، بحران‌ها دارای ماهیت کاملاً مخرب و

---

1 Booth
2 Classic view

بازدارنده‌اند (روشندل اربطانی، ۱۳۸۷) پژوهش‌ات میرز و هولوشا^۱ نشان داد که اکثر مدیران ارشد، علاقه‌ای به فکرکردن دربارهٔ بحران ندارند (میرز و هولوشا، ۱۹۸۸).

ب) دیدگاه قانون طبیعی^۲

طرفداران این دیدگاه، بحران را جزئی از طبیعت زندگی بشری می‌دانند که چه بخواهیم و چه نخواهیم رخ می‌دهد، اما نگرش این دسته نیز همچنان یک نگرش منفی نسبت به بحران است با این تفاوت که برخلاف دیدگاه اول، سعی در انکار و اجتناب از بحران ندارند، بلکه نسبت به آن موضعی کاملاً منطقی برمی‌گزینند (روشندل اربطانی، ۱۳۸۷).

ج) دیدگاه تعاملی^۳

این دیدگاه، نگاهی کاملاً متفاوت نسبت به مقولهٔ بحران دارد و بر خلاف دیدگاه‌های قبل، به بحران به دیدهٔ مثبت می‌نگرد و معتقد است نه تنها نباید آن را نفی یا انکار کرد، بلکه در مواقعی نیز باید به استقبال آن رفت. بر خلاف دیدگاه اول که دیدگاه سکون و ثبات و دیدگاه دوم که دیدگاه مقابله و واکنش است، دیدگاه تعاملی، دیدگاه پویایی، تغییر و تحرک اجتماعی است و بر همین اساس بحران‌ها را بخشی از دیالکتیک اجتماعی می‌داند که برای رشد و توسعهٔ جامعه لازم و ضروری به هر حال، دیدگاه تعاملی، دیدگاهی کاملاً مثبت به بحران هستند و بحران صحنهٔ تعامل میان عناصر و عوامل مختلفی می‌باشد (گری^۴، ۲۰۰۱).

الگوهای مدیریت بحران

فراگرد مدیریت بحران به سبب ماهیت متنوع، پیچیده، مبهم و چندبعدی بحران‌ها بسیار دشوار است. از این رو صاحب‌نظران مختلف، الگوهای مختلفی را طرح و بسط

1 Meyers & Holusha

2 Natural law

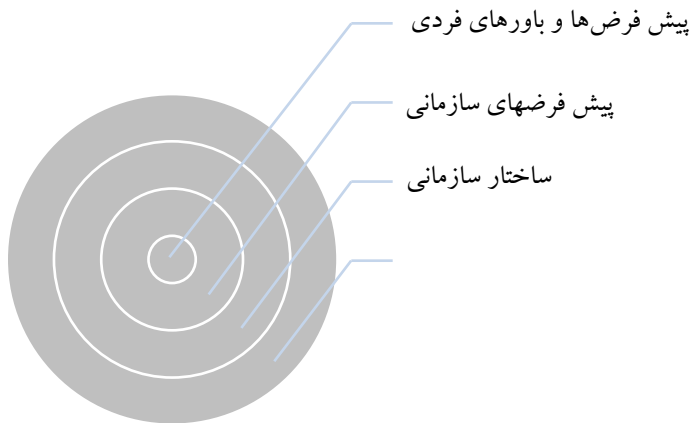
3 Interactivism

4 Geary

داده‌اند. این الگوها به ساده شدن فراگردهای پیچیده کمک می‌کنند. در اینجا به بررسی تعدادی الگوهای مطرح شده در زمینه مدیریت بحران پرداخته می‌شود:

الف) الگوی پیازی شکل^۱ میتروف^۲ و شریواستوا^۳

این الگو چارچوبی برای سازمان آماده برای بحران فراهم می‌سازد (بابایی اهری، ۱۳۸۳). همانگونه که از اسم آن پیداست از لایه‌هایی تشکیل شده که در نمودار شماره ۱ نشان داده شده‌اند.

نمودار ۱. الگوی پیازی شکل میتروف (منبع: بابایی اهری، ۱۳۸۲)

همانگونه که از نمودار ۱ نیز پیداست، لایه اول به راهبردها، برنامه‌ها، رفتارها و فناوری سازمانی اشاره دارد. حضور سامانه‌های هشدار دهنده رسمی، بررسی سازوکارهای نشان‌دهنده ضعف‌ها و اشکالات، سازوکارهای مهار، آموزش و شبیه‌سازی برای مدیریت بحران، محتوای این لایه را تشکیل می‌دهند.

لایه دوم یا ساختار سازمانی، اعمال و سیاست‌های رسمی سازمان را با توجه به برنامه‌ریزی مناسب با آن ارائه می‌دهد.

1 Onion Model

2 Mitroff

3 Shrivastava

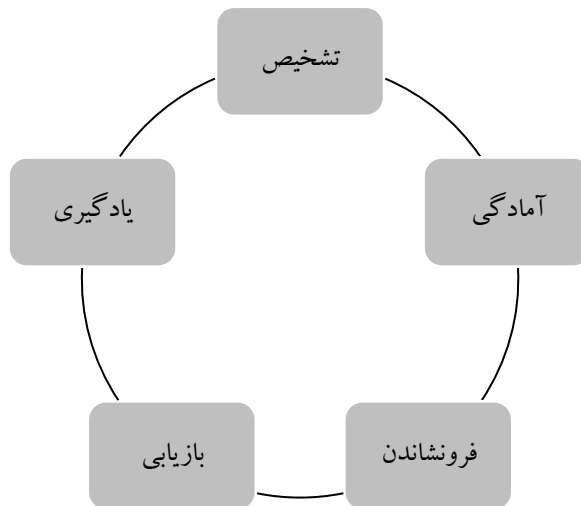

لایه سوم به تعداد بی‌شماری از سازوکارهای دفاعی در مقابله با بحران می‌پردازد و اعلام می‌کند.

بالاخره، لایه چهارم به باورها، مفروضات و سازوکارهای دفاعی افراد، اعم از مدیران و سایر عوامل بحران برمی‌گردد (بابایی اهری، ۱۳۸۳).

ب) الگوی پنج مرحله‌ای میتراف و پیرسون^۱

میتراف و پیرسون نیز الگوی پنج مرحله‌ای ارائه داده‌اند که بر اساس آن اولین گام در مدیریت بحران، تشخیص بحران است. این الگو از آن جهت اهمیت دارد که به هر دو مرحله تشخیص که گامی اساسی در مرحله قبل از بحران به حساب می‌آید و نیز مرحله یادگیری که در اغلب الگوهای مدیریت بحران مغفول واقع شده، توجه کرده است. الگوی مزبور در نمودار شماره ۲ نشان داده شده است.

نمودار ۲. الگوی پنج مرحله‌ای میتراف و پیرسون (۱۹۹۷)

1 Mitroff & Pearson

محققانی چون ریچاردسون: (۱۹۹۴) و یا لیچت (۱۹۹۰) سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مدیریت بحران را در مراحل سه‌گانه قبل، حین و بعد از بحران دسته‌بندی نموده‌اند که تفسیر آن به شرح ذیل می‌باشد:

مرحله قبل از بحران: این مرحله، اولین گام در الگوی جامع مدیریت بحران به حساب می‌آید و شامل فعالیت‌هایی است که از وقوع پدیده‌های ناگوار پیشگیری می‌کنند مانند: افزایش برنامه ریزی مدیریتی که کمک می‌کند تا اثرات بحران‌های بالقوه کاهش یابد (پنروز^۱، ۲۰۰۰: ۱۷۱).

در این مرحله از نیروی نظامی انتظار می‌رود با اتخاذ رویکرد بحران‌پذیری و تجهیز به راهبرد بیش‌فعال، به پیش‌بینی بحران‌های مختلف مرتبط با حوزه کاری خود پردازد و به عبارتی قبل از وقوع غافلگیرانه آنها خود به استقبال رود (روشندل و همکاران، ۱۳۸۷).

دومین گام در مدیریت بحران پیشگیری می‌باشد که بسیار مهم است؛ چه اینکه با پیشگیری می‌توان از بروز بسیاری از بحران‌ها جلوگیری کرد یا از شدت وقوع آنها کاست.

در پیشگیری قبل از بحران، اصول مدیریت شامل برنامه‌ریزی، سازماندهی، بسیج امکانات و منابع، ارتباط، هدایت و رهبری و کنترل و نظارت به صورت تئوریک تدوین می‌گردند و در مرحله حین بحران و یا پس از بحران اقدامات بصورت عملی و کاربردی به مرحله اجرا در می‌آید.

مرحله حین بحران: اقدامات مقابله‌ای را می‌توان بخشی از فرایند مدیریت و کنترل ناآرامی‌ها دانست که معطوف به مقطع زمانی خاصی است که در آن اقدامات پیشگیرانه بی‌نتیجه مانده و غیر مؤثر واقع شده باشد. در واقع اقدامات مقابله‌ای را می‌توان در راستای بازگردان نظم و امنیت اجتماعی، اعاده حقوق اجتماعی شهروندان مطلوب زندگی شهری، دفع تهدیدات علیه امنیت، ارزشها، باورها و اقدامات مردم، اعاده مجدد امنیت روانی جامعه دانست (وهابی، ۱۳۹۵: ۵۷).

مرحله پس از بحران: وظیفه اصلی سیستم مدیریت بحران پس از افول بحران و کنترل آن عبارت است از:

بازیابی، این مرحله که پس از مهار بحران و کنترل اوضاع شروع می‌شود، دلالت بر مجموعه اقداماتی دارد که به عادی‌سازی شرایط می‌انجامد. از این مرحله همچنین با عنوان مرحله ترمیم، بهبود، توان‌بخشی و توسعه مجدد نیز یاد می‌شود و در آخر مرحله یادگیری است. این، آخرین مرحله از مدیریت بحران است که علی‌رغم اهمیت بسیار بالای یادگیری، اغلب مورد غفلت واقع می‌شود؛ به همین خاطر، بحران در یک شکل و قالب دیگر بروز می‌نماید (روشندل اربطانی، ۱۳۸۸: ۷۲).

مدیریت بحران‌های امنیتی

در یک نظام ملی، شرط برقراری امنیت، ادامه ارتباط یا تبادل اطلاعات در شرایط اضطراری و بحرانی است. در مدیریت بحران‌های امنیتی، کنترل، انتشار اطلاعات و هماهنگ‌سازی اقدام‌ها از اهمیت ویژه‌ای در نظام برخوردار است. در چنین شرایطی، مدیریت صحیح و درست بحران‌های مرتبط با حوادث و رویدادهای ملی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند.

بحران‌های امنیتی را می‌توان بحران مشروعیت نظام حاکم به شمار آورد که تهدید را متوجه نهادهای اساسی و اصلی در حاکمیت سیاسی می‌کند و در ادامه، مشخصه‌های زیر را برای یک بحران سیاسی امنیتی برشمرده است (تاجیک، ۱۳۷۹):

طرح ریزی عملیات در مهار بحران فرایندی نظام مند در طرح‌ریزی و اجرای عملیات و اقدام‌های مشترک است که شامل تهیه طرح‌ها و دستورهای عملیات مشترک در پاسخ به بحران‌های قریب‌الوقوع می‌شود.

این نوع از طرح‌ریزی، مطابق با رویه‌های تجویز شده عملیات در بحران اجرا می‌گردد تا امکان تدوین و اجرای واکنش‌های مؤثر، در چارچوب زمانی آن بحران خاص فراهم آید. در این طرح‌ریزی، زمان گسترش، به‌کارگیری و تداوم نیروها و امکانات واگذار شده و تخصیص یافته را به دقت معین می‌کنند که در واکنش به مجموعه‌ای از شرایط مشخص انجام می‌شود (حبیبی و هادیان، ۱۳۹۵).

مهار بحران امنیتی، فرایندی دائمی برای تغییر تلاش‌های شناختی و رفتاری به منظور مدیریت تقاضاهای خاص (داخلی یا خارجی) است. نخستین گامی که تصمیم‌گیرندگان به عنوان واکنش برای غلبه بر بحران بر می‌دارند، باید تلاشی برای کسب اطلاعات درباره حوادث یا اقدامات تهدیدکننده باشد (برچر و ویلکنفلد^۱، ۱۳۸۲).

سازمان بسیج پیشکسوتان

بی‌تردید نقش و کارکرد فرزندان مخلص حضرت امام (ره) و نسل اولی‌های انقلاب که همزمان با شروع و بالندگی انقلاب اسلامی وارد صحنه مبارزه با رژیم فاسد شاهنشاهی شدند، در سازماندهی و بسیج آحاد مردم برای پیروزی انقلاب اسلامی بی‌بدیل می‌باشد. این دسته از افراد عموماً پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با عضویت در سپاه در خط مقدم مقابله و نبرد با تهدیدات پیش‌آمده علیه انقلاب قرار گرفتند و با جان و مال و آبروی خود به پاسداری از انقلاب و ام‌القرای اسلامی پرداختند. مقام معظم رهبری نیز فرموده‌اند: «بازنشسته‌های سپاه باید جوری ارتباطشان محفوظ بماند». لذا سپاه پاسداران انقلاب اسلامی تشکیلاتی سراسری و منسجم و یکپارچه بنام سازمان بسیج پیشکسوتان جهاد و شهادت را در تابعیت سازمان بسیج مستضعفین جهت پیگیری، تحقق و عملیاتی کردن فرامین و منویات حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری راه اندازی نمود، تا از حضور آنان که دارای تجارب گرانسنگ و غیرقابل تجدید هستند استفاده و تجربیات آنان به نسل‌های جدید نیز منتقل گردد، دارای ماموریت‌های ذیل می‌باشد:

- جذب، سازماندهی، حفظ انسجام و به‌کارگیری پیشکسوتان (بازنشستگان) نیروهای مسلح در راستای مأموریت‌های دفاعی، امنیتی و اجتماعی سپاه و بسیج ده‌ها میلیونی.
- حفظ ارتباط معنوی و انقلابی و تقویت روحیه جهادی پیشکسوتان.
- کمک به اشتغال‌زایی و به‌کارگیری پیشکسوتان در مؤسسات و سازمان‌های علمی، اجتماعی، اقتصادی، آموزشی، سیاسی، خیریه و مردم‌نهاد ...

- ایجاد و توسعه تشکل‌های اجتماعی، فرهنگی و مردم نهاد توسط پیشکسوتان.

پیشینه پژوهش

رئیزی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای تحت عنوان «آسیب شناسی بحران‌های اجتماعی و الزامات سیاست‌گذاری امنیتی در پیشگیری از آن» به بررسی موضوع با روش توصیفی و کاربردی پرداختند. جامعه آماری پژوهش آن‌ها را متخصصین علوم سیاسی، امنیتی و انتظامی تشکیل داده که با روش نمونه‌گیری زنجیره‌ای تعداد ۷۷ نفر به عنوان حد نمونه انتخاب شدند. بررسی نتایج آن‌ها نشان داد که علل اقتصادی با ۳۲/۱، سیاسی ۳۰/۴، فرهنگی ۲۶/۳ و اجتماعی ۲۴/۲ درصد تغییرات مربوط به شورش‌های شهری را به طور مستقیم تبیین می‌کنند.

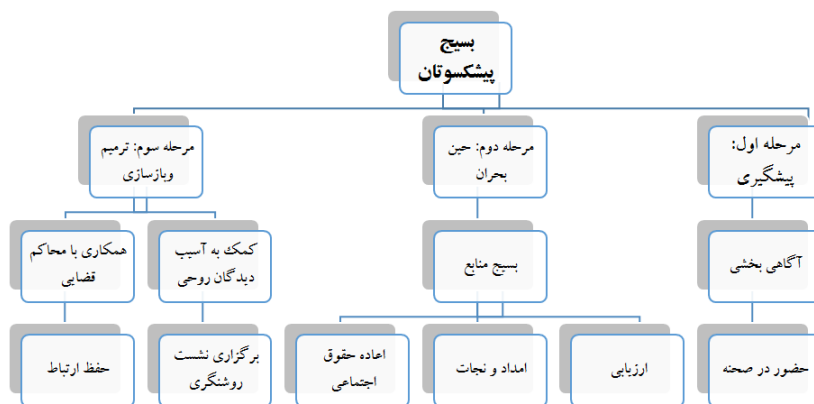
احمدی فصیح (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «ارائه الگوی مدیریت پس از بحران در مراکز آرشویی ایران» به موضوع الگوی مدیریت بحران پرداخت. پژوهش به روش کیفی و با استفاده از نظریه داده بنیاد انجام شد و داده‌ها را با انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته عمیق گردآوری نمود. جامعه پژوهش وی متخصصان مدیریت بحران و نیز مدیران آرشوها در ایران بودند. یافته‌های الگوی حاصله، شامل بخش‌های شرایط علی، راهبردها، شرایط مداخله‌گر و زمینه‌ای و نیز پیامد حاصل از آنها بود.

پولارد و هوثو^۱ (۲۰۰۶) در مقاله‌ای با عنوان «بحران، سناریوها و روند مدیریت استراتژیک» معتقدند برای آنکه سازمان بتواند از حالت تدافعی نسبت به بحران (مقابله با بحران) به سمت آمادگی در مقابل بحران (وضعیت پیش فعالانه) حرکات کند.

روزنتال، هارت و چارلز (۱۳۸۳) در پژوهش خود تحت عنوان دنیایی از بحران‌ها و مدیریت بحران به الگویی دست یافته‌اند که به سازمان‌های درگیر بحران و مدیریت آن دیدگاهی علمی می‌دهد. در این الگو جایگاهی برای مقوله ارتباطات و هماهنگی‌های سازمانی در نظر گرفته شده است.

1 Pollard & hotho

مدل‌سازی و چارچوب ارائه شده پژوهش

نمودار ۱. مدل بسیج پیشکسوتان در مدیریت بحران

روش پژوهش

روش گردآوری اطلاعات مورد نیاز پژوهش یکی از مراحل اساسی انجام پژوهش است، روش پژوهش را می‌توان بر اساس موارد زیر تقسیم نمود:

الف) پژوهش حاضر از نظر ماهیت و اهداف جزو «پژوهش‌های کاربردی» است. منظور از پژوهش کاربردی، پژوهشی است که نه در جهت ارضاء کنجکاوی‌های ژرف پژوهشگر، بلکه حل مسأله‌ای فردی، گروهی یا اجتماعی انجام می‌پذیرد. (ساروخانی، ۱۳۸۴، ۷۳).

ب) این پژوهش از نظر روش جمع‌آوری داده‌ها برای پاسخ به سئوالات نیز جزو پژوهش‌های «پیمایشی» می‌باشد. برای گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای در زمینه مبانی نظری و ادبیات موضوع، از منابع کتابخانه‌ای، مقالات، کتاب‌ها و قوانین مرتبط و شبکه‌ی جهانی اینترنت استفاده شد و سپس با مصاحبه به سئوالات پرسشنامه منتج شد و سپس پرسشنامه برای جمع‌آوری اطلاعات مورد استفاده قرار گرفت.

ج) از جهت روش استنتاج: روش استنتاج در این پژوهش استقرائی است، به دلیل آنکه جمع‌آوری اطلاعات از مسیر داده‌های اولیه برای قبول یا رد فرضیه‌ها انجام پذیرفته و نتایج حاصله به کل جامعه آماری موردنظر تعمیم داده شده است.

د) از جهت نوع پژوهش: پژوهش را می‌توان کیفی و کمی محسوب نمود.

در این پژوهش برای طراحی پرسشنامه، ابتدا نمونه‌ی آماری به روش غیراحتمالی هدفمند به تعداد ۱۰ نفر از پیشکسوتان نخبه و صاحب‌نظر انتخاب شدند و مصاحبه‌ای از آنان صورت پذیرفت و در طرح سؤالات پرسشنامه از آنها استفاده گردید.

جامعه آماری این پژوهش را بازنشستگان سپاه حضرت قمر بنی‌هاشم (ع) تشکیل می‌دهند که بر اساس اعلام کانون بازنشستگان سپاه تا پایان بهمن ماه سال ۹۸۲، ۱۳۹۹ نفر بوده‌اند. در پژوهش حاضر از فرمول حجم لویی و لمشو (۱۹۹۹) استفاده شده است. محقق پس از اخذ تعداد آمار حداکثر تعداد نمونه‌ای که امکان انتخاب آن وجود داشت را انتخاب نموده که نمونه‌ای بالغ بر نفر ۱۲۷ نفر گردید. در تعیین اندازه‌ی نمونه‌ی این پژوهش با توجه به نسبت $P=0/5$ و سپس با استفاده از فرمول لویی و لمشو (۱۹۹۹) (با اندازه جامعه ۹۸۲ نفر) و سطح اطمینان ۹۵ درصد اندازه نمونه به شرح زیر برابر ۱۲۷ نفر برآورد گردید.

$$n = \frac{Z^2 N V_x^2}{(N-1) \epsilon^2 + V_x^2 Z^2} = \frac{(1/96)^2 (982)(0/138)^2}{(982-1)(0/03)^2 + (1/96)^2 (0/138)^2} \cong 127 \quad \text{فرمول (۱-۳)}$$

$$V_x = \frac{S_x}{X}$$

N: اندازه نمونه (اندازه‌ی جامعه)

Z: عدد مربوط به سطح اطمینان

V_x : ضریب تغییرات

S_x : انحراف استاندارد

ابزارهای اندازه‌گیری و روایی و پایایی

در این پژوهش ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه می‌باشد که از پرسشنامه خود ساخته پژوهشگر استفاده شده است. که برای ساختن این پرسشنامه ابتدا پژوهشگر با روش انتخابی هدفمند تعداد ۱۰ نفر از پیشکسوتان با تجربه و دارای تحصیلات بالا که دارای سوابق علمی و کاری خوبی بودند را انتخاب و سپس بر مبنای سوالات پژوهش موضوع را با آنها مطرح و به صورت مصاحبه‌ای از آن‌ها موارد مطرح شده پیشکسوتان در برخورد با بحران‌های امنیتی را اخذ نمود. در مرحله بعدی مصاحبه‌ها را بر اساس بیشترین موارد بیان شده مرتب نمود و بعد پرسشنامه را بر اساس موارد ارائه شده به صورت پرسشنامه طراحی نمود که مشتمل بر ۲۵ گویه سوال گردید.

برای اندازه‌گیری انگیزه حضور از پرسشنامه محقق ساخته به کار گرفته شد. هدف این مقیاس اندازه‌گیری انواع ابعاد نقش پیشکسوتان در بحران امنیتی می‌باشد که شامل ۱۳ بعد گویه عوامل پیش از بحران، ۷ گویه عوامل در حین بحران، ۵ گویه عوامل بازسازی و بازتوانی و ترمیم شرایط بعد از بحران می‌باشد که هر کدام به عنوان زیر مقیاس چند گویه را به خود اختصاص داده‌اند و جمعاً "۲۵ گویه را شامل می‌شود. سؤالاتی که هر یک از ابعاد پژوهش را می‌سنجد در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. سوالات مربوط به مقیاس عوامل مؤثر بر نقش پیشکسوتان در کنترل بحران امنیتی

مؤلفه‌ها	تعداد سوالات	شماره سوال
عوامل پیش از بحران	۱۳	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳
عوامل در حین بحران، با برنامه‌ریزی بسیج منابع	۷	۱۴-۱۵-۱۶-۱۷-۱۸-۱۹-۲۰
عوامل بازسازی و بازتوانی و ترمیم شرایط بعد از بحران	۵	۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵

این مقیاس به شکل طیف لیکرت پنج گزینه‌ای خیلی کم = ۱، تا حد کم = ۲، متوسط = ۳، زیاد = ۴، خیلی زیاد = ۵، سازماندهی شده‌اند که پاسخ‌دهندگان می‌بایستی یکی از این گزینه‌ها را انتخاب نمایند.

در پژوهش حاضر، جهت سنجش روایی پرسشنامه از روش روایی محتوایی و صوری، استفاده گردید. بدین صورت که ابتدا پرسشنامه مقدماتی با توجه به مصاحبه‌های انجام شده با ۱۰ نفر از پیشکسوتان صاحب نظر تهیه و تدوین شد. سپس به منظور تعیین ارتباط گویه‌ها با متغیرها، رابطه‌ی محتوایی گویه‌ها با همدیگر، واضح بودن و شکل ظاهری آنان، منطقی بودن و چیدمان آنها در اختیار استاد راهنما قرار گرفت. با توجه به نظرات استاد راهنما و اساتید دانشگاه، محقق به رفع ابهامات موجود و اصلاح سؤالات پرسشنامه پرداخت و بار دیگر از آنها خواسته شد که نظر خود را در مورد نوع و نحوه سؤال‌ها بیان کنند. پس از جمع‌آوری و تصحیح، روایی محتوایی و صوری آن‌ها به تأیید استاد راهنما و ۳ نفر از اساتید دانشگاه رسید. در مرحله بعد پرسشنامه نهایی جهت اجرای آزمایشی بین ۲۰ نفر از جامعه‌ی مورد نظر توزیع گردید.

پایایی با این امر سروکار دارد که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی بدست می‌دهد. پایایی پرسشنامه نقش بسیج پیشکسوتان در مدیریت بحران‌های امنیتی در جدول ۲ نشان داده شده است. همان طور که ملاحظه می‌شود ضریب پایایی ۰/۹۷۷ می‌باشد که بسیار بالا هست و نشان‌دهنده پایایی بالای سوالات می‌باشد.

جدول ۲. ضریب پایایی پرسشنامه‌ها

ضریب پایایی	پرسشنامه
۰/۹۷۷	عوامل مؤثر بر نقش پیشکسوتان در مدیریت بحران امنیتی

به طور کلی داده‌ها نماینگر واقعیت‌ها، مفاهیم، یا دستورالعمل‌هاست (بازرگان هرندی،

۱۳۹۳)

در انجام این پژوهش مؤلفه‌ها و متغیرهای پژوهش بر اساس مؤلفه‌های این دو متغیر در نظر گرفته شده است. در انجام آزمون فرضیه‌های این پژوهش از دوازمون آمار

توصیفی و آمار تحلیلی که شامل تعیین تعداد پاسخ‌های صحیح^۱ به سوالات مرتبط با هر فرضیه، تعداد سوالات بدون پاسخ^۲ مرتبط با هر فرضیه، واریانس^۳، ضریب همبستگی، رگرسیون، داده‌های جمع‌آوری شده از سوالات مرتبط با هر فرضیه می‌باشد و آزمون تی که شامل تعیین مقدار متغیر، درجه آزادی، سطح معنی‌داری (دوطرفه)^۴ یا مقدار آماره آزمون^۵ می‌باشد، استفاده شده است. در انجام آزمون آمار توصیفی هر فرضیه بعد از به دست آمدن نتایج براساس میانگین با مبنای عدد ۳ (به معنای متوسط در طیف لیکرت به کار برده شده) مقایسه شده است و سپس با انجام آزمون تی بر مبنای عدد ۴ (به معنای زیاد در طیف لیکرت به کار برده شده) فرضیه‌ها و مؤلفه‌های آن بررسی گردیده است.

یافته‌های پژوهش

نتایج تکمیل شده پرسشنامه احصا و با نرم افزار SPSS26 بررسی شده است. در این بخش توزیع فراوانی و درصد متغیرهای جمعیت شناختی ارائه می‌گردد. در بخش اول سوالات عمومی مرتبط با ویژگی‌های فردی پیشکسوتان مطرح شده است.

تحلیل توصیفی متغیرهای عمومی

در خصوص جنسیت پاسخ‌دهندگان همان طور که در جدول شماره ۳ اشاره شده، ۱۱۱ نفر از پاسخ‌دهندگان مرد که معادل ۸۷/۴ درصد بوده و ۱۶ نفر نیز خواهر بازنشسته بوده که ۱۲/۶ درصد از نمونه می‌باشد.

جدول ۳. درصد فراوانی جنسیت نمونه آماری

جنسیت	فراوانی	درصد	جمع درصد
مرد	۱۱۱	۸۷/۴	۸۷/۴
زن	۱۶	۱۲/۶	۱۲/۶
جمع	۱۲۷	۱۰۰	۱۰۰

- 1 Valid Answer
- 2 Missing Answer
- 3 Variance
- 4 Sig. (2-tailed)
- 5 P-Value

نتایج به دست آمده از تحلیل توصیفی مربوط به متغیر سن پیشکسوتان مندرج در جدول ۴ نشان می‌دهد که در ۱۲ نفر از نمونه‌های مورد مطالعه پژوهش ۹/۴٪ درصد سن بین ۳۰ تا ۳۹ سال و ۱۸/۹ درصد نیز سن بین ۴۰ تا ۴۹ سال، ۶۳/۸٪ درصد نیز سن بین ۵۰ تا ۵۹ سال، ۷/۱٪ درصد نیز سن بین ۶۰ تا ۶۹ سال و ۰/۸٪ درصد نیز سن ۷۰ سال به بالا دارند.

جدول ۴. فراوانی و درصد سن پیشکسوتان

درصد	فراوانی	رده های سنی
۹/۴	۱۲	بین ۳۰ تا ۳۹ سال
۱۸/۹	۲۴	بین ۴۰ تا ۴۹ سال
۶۳/۸	۸۱	بین ۵۰ تا ۵۹ سال
۷/۱	۹	بین ۶۰ تا ۶۹ سال
۸/۰	۱	۷۰ سال به بالا
۱۰۰	۱۲۷	کل

نتایج تحلیل نشان داد که از کل نمونه‌های مورد مطالعه پژوهش، ۳۳ نفر از پیشکسوتان دارای مدرک تحصیلی دیپلم و کمتر، ۴۲ نفر از پیشکسوتان دارای مدرک تحصیلی فوق دیپلم، ۳۲ نفر از پیشکسوتان دارای مدرک تحصیلی کارشناسی و ۱۶ نفر دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر هستند. در جدول شماره ۵ فراوانی و درصد مدرک تحصیلی در پیشکسوتان آمده است.

جدول ۵. فراوانی و درصد مدرک تحصیلی پیشکسوتان

درصد	فراوانی	مدرک تحصیلی
۱۱/۸	۱۵	دیپلم و کمتر
۲۲/۰	۲۸	فوق دیپلم
۲۷/۶	۳۵	کارشناسی
۳۸/۶	۴۹	کارشناسی ارشد و بالاتر
۱۰۰	۱۲۷	جمع کل

نتایج به دست آمده از تحلیل توصیفی مربوط به متغیر سابقه حضور پیشکسوتان در بسیج مندرج در جدول ۶ نشان می‌دهد که در ۵ نفر از نمونه‌های مورد مطالعه پژوهش ۳/۹ درصد سابقه حضور در بسیج ندارند، ۱/۶٪ درصد کمتر از یک سال، ۲۲/۸٪ درصد ۱ تا ۳ سال، ۱۵/۷ درصد به تعداد ۲۰ نفر سابقه ۳ تا ۵ سال و ۴۷/۲٪ درصد بیش از ۵ سال سابقه حضور پیشکسوتان در بسیج دارند.

جدول ۶. فراوانی و درصد سابقه حضور پیشکسوتان در بسیج

درصد	فراوانی	رده‌های سنی
۳/۹	۵	اصلاً
۱/۶	۲	کمتر از یک سال
۲۲/۸	۲۹	۱ تا ۳ سال
۱۵/۷	۲۰	۳ تا ۵ سال
۴۷/۲	۶۰	بیش از ۵ سال
۱۰۰	۱۲۷	کل

آمار استنباطی

در این قسمت به بررسی سوالات پژوهش بر اساس آمار استنباطی پرداخته می‌شود و سوالات فرعی هر کدام به طور مجزا مورد بررسی قرار می‌گیرند. بسیج پیشکسوتان چه نقشی را می‌تواند در مرحله پیش از بحران جهت پیشگیری و آمادگی داشته باشد؟

برای بررسی این مورد ۱۳ سوال بر اساس جواب مصاحبه پیشکسوتان مطرح و مورد سنجش قرار گرفته، در آزمون این سعی شده است تا تأثیر عوامل نقش بسیج پیشکسوتان در مرحله پیش از بحران مورد آزمون قرار گیرد.

همان‌گونه که نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد بسیج پیشکسوتان در مرحله پیش از بحران جهت پیشگیری و آمادگی رابطه معنی‌داری وجود دارد. ضریب همبستگی ۰/۷۳۱ و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ به دست آمده نشان دهنده رابطه‌ای معنی‌دار و نقش مؤثر بسیج پیشکسوتان در مرحله پیش از بحران در سطح ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین می‌توان نتیجه‌گیری

نمود بسیج پیشکوتان در مرحله قبل از بحران دارای نقش مؤثر است. با توجه به اینکه ضریب همبستگی مثبت می‌باشد می‌توان نتیجه گرفت که این نقش تأثیر مثبت بر کنترل بحران امنیتی دارند.

جدول ۷. تحلیل همبستگی نقش پیشکوتان قبل از بحران

مدل	استانداردسازی B	ضریب تعیین	ضریب B	ضریب Beta	T	معنی داری
بسیج پیشکوتان	۰/۳۵۱	۰/۱۵۹	۰/۰۷۹	۰/۰۶۶	۱/۱۰۳	۰/۲۷۲
قبل از بحران	۰/۹۱۰		۰/۷۳۱	۰/۱۹۱	۹۹۰/۱۱	۰/۰۰۰

بسیج پیشکوتان چگونه می‌تواند در حین بحران با برنامه‌ریزی بسیج منابع برای کنترل بحران مؤثر باشد؟

برای بررسی این مورد ۷ سوال بر اساس جواب مصاحبه پیشکوتان مطرح و مورد سنجش قرار گرفته، در آزمون این سعی شده است تا تأثیر عوامل نقش بسیج پیشکوتان در حین بحران مورد آزمون قرار گیرد همان‌گونه که نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد بسیج پیشکوتان در مرحله حین بحران با برنامه‌ریزی بسیج منابع رابطه معنی‌داری وجود دارد. ضریب همبستگی ۰/۶۸۴ و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ به دست آمده نشان‌دهنده رابطه‌ای معنی‌دار و نقش مؤثر بسیج پیشکوتان در مرحله پیش از بحران در سطح ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین می‌توان نتیجه‌گیری نمود بسیج پیشکوتان در مرحله قبل از بحران دارای نقش مؤثر است. با توجه به اینکه ضریب همبستگی مثبت می‌باشد می‌توان نتیجه گرفت که این نقش تأثیر مثبت بر کنترل بحران امنیتی دارند.

جدول ۸. ضرایب رگرسیونی تأثیر نقش بسیج پیشکوتان در حین بحران

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب B	ضریب Beta	T	معنی داری
بسیج پیشکوتان	۰/۶۸۴	۰/۲۱۲	۰/۰۷۹	۰/۰۶۶	۱/۲۰۳	۰/۲۳۲
حین بحران			۰/۲۱۲	۰/۲۶۶	۱۰۳۱۴	۰/۰۰۰

نقش بسیج پیشکسوتان در بازسازی و بازتوانی و ترمیم شرایط بعد از بحران چه می‌تواند باشد؟

برای بررسی این مورد ۵ سوال بر اساس جواب مصاحبه پیشکسوتان مطرح و مورد سنجش قرار گرفته، در آزمون این سعی شده است تا تأثیر عوامل نقش بسیج پیشکسوتان در بازسازی و بازتوانی و ترمیم شرایط بعد از بحران مورد آزمون قرار گیرد. همان‌گونه که نتایج جدول ۹ نشان می‌دهد بسیج پیشکسوتان در مرحله پیش از بحران جهت پیشگیری و آمادگی رابطه معنی‌داری وجود دارد. ضریب همبستگی $0/678$ و سطح معنی‌داری $0/000$ به دست آمده نشان دهنده رابطه‌ای معنی‌دار و نقش مؤثر بسیج پیشکسوتان در مرحله بازسازی و بازتوانی و ترمیم شرایط بعد از بحران در سطح $0/05$ می‌باشد؛ بنابراین می‌توان نتیجه‌گیری نمود بسیج پیشکسوتان در مرحله بازسازی و بازتوانی و ترمیم شرایط بعد از بحران دارای نقش مؤثر است. با توجه به اینکه ضریب همبستگی مثبت می‌باشد می‌توان نتیجه گرفت که این نقش تأثیر مثبت بر کنترل بحران امنیتی دارند.

جدول ۹. ضرایب رگرسیونی نقش بسیج پیشکسوتان در مرحله بازسازی

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب B	ضریب Beta	t	معنی‌داری
نقش بسیج پیشکسوتان	$0/678$	$0/096$	$0/079$	$0/066$	$1/203$	$0/232$
مرحله بازسازی و ترمیم بعد بحران			$0/096$	$0/122$	$4/583$	$0/000$

نتیجه‌گیری

براساس یافته‌های پژوهش می‌توان نتایج زیر را بیان داشت:
 الف) آموزش‌های سیاسی و اجتماعی به پیشکسوتان در زمان بازنشستگی موجب توانمندسازی پیشکسوتان در کنترل بحران می‌گردد.
 ب) جایگاه اجتماعی پیشکسوتان در جامعه (مانند شرکت در شوراهای یا شرکت در مراسمات مردم)، در کنترل بحران مؤثر است.

ج) جلوگیری از انقطاع نسلی می‌تواند به کنترل بحران امنیتی توسط پیشکوتان کمک نماید.

د) تقویت فرهنگی جامعه می‌تواند به کنترل بحران امنیتی کمک نماید.

ی) تشکیل قرارگاه‌های بحران با استفاده از پیشکوتان در کنترل بحران امنیتی مؤثر است.

ز) حضور پیشکوتان در مدارس و ادارات قبل از بروز بحران به کنترل بحران کمک می‌کند.

ش) پیشکوتان در ایجاد ارتباط بین نخبگان و عامه مردم برای بروز بحران امنیتی نقش دارند.

ط) استفاده از پیشکوتان در شناسایی افراد مغرض و افراد مؤثر در بحران تأثیر دارد.

ظ) پیشکوتان در نظم‌پذیری و ایجاد تعادل در حین بحران مؤثر می‌باشند.

ع) نقش پیشکوتان برای خدمت بی‌منت و صادقانه و جهادی مؤثر می‌باشد.

غ) همکاری پیشکوتان در بازسازی مکان‌های آسیب دیده از بحران‌های امنیتی مؤثر است.

ق) استفاده از پیشکوتان در دلجویی از افراد آسیب دیده. از بحران‌های امنیتی تأثیر دارد.

پیشنهادات کاربردی

۱. نتایج نشان داد که بسیج پیشکوتان با استفاده از پتانسیل پیشکوتان می‌تواند نقش مؤثری در کنترل بحران‌های امنیتی را داشته باشد؛ لذا بایست در قبل از وقوع بحران ضمن تعامل سپاه با آنان زمینه حضور آنان در برنامه‌های سیاسی و آموزشی را فراهم نمایند.

۲. در بحران‌های امنیتی کوتاه شدن فرصت زمانی سازمان برای نشان دادن واکنش دادن وجود دارد بر همین مبنا سازمان بسیج پیشکوتان می‌بایست قبل از بحران نسبت به آماده نمودن پیشکوتان در قالب گروه‌های عملیاتی برای مواجهه سریعتر با بحران اقدام نماید.

۳. جهت مقابله مؤثر پیشکسوتان با بحران امنیتی باید برنامه‌ریزی دقیقی برای حفظ آمادگی جسمی و روحی آنان شود لذا می‌بایست برای تحقق این مهم، تعامل و برنامه‌ریزی مناسب جهت حضور پیشکسوتان در برنامه‌های سپاه صورت پذیرد.

منابع

- احمدی فصیح، صدیقه (۱۳۹۷). ارائه الگوی مدیریت پس از بحران در مراکز آرشویی ایران. مدیریت اطلاعات، دوره ۲، شماره ۴.
- اخی، محمد رضا (۱۳۹۸). نقش اطلاعات در مدیریت بحران‌های امنیتی. مطالعات مدیریت و حسابداری. دوره پنجم، شماره ۲، ص. ۱۴۱-۱۴۸.
- بابایی اهری، مهدی (۱۳۸۳). مدیریت بحران‌های سازمانی. نشریه کمال مدیریت، شماره ۴ و ۵.
- بازرگان هرندی، عباس (۱۳۹۳). مقدمه ای بر روش‌های تحقیق کیفی و آمیخته؛ رویکردهای متداول در علوم رفتاری چاپ چهارم. تهران: نشر دیدار.
- برچر، مایکل و جاناتان ویلکنفلد (۱۳۸۲). بحران- تعارض و بی ثباتی ترجمه علی صبحدل، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- برن استین، جاناتان. (۱۳۸۵). مراحل برقراری ارتباط در زمان بحران. مجله تحقیقات روابط عمومی، شماره ۴.
- تابلی، حمید؛ کریمی افشار، سمانه؛ و اشرف زاده، الهام. (۱۳۹۱). بررسی مدل‌های مدیریت بحران در رمان دا. نشریه ادبیات پایداری، شماره ۵ و ۶، ص. ۷۷-۱۰۴.
- تاجیک، محمد رضا (۱۳۸۴). مدیریت بحران. تهران: فرهنگ گفتمان.
- تاجیک، محمد رضا. (۱۳۷۹). مدیریت بحران: نقدی بر شیوه‌های تحلیل و تدبیر بحران در ایران، تهران: فرهنگ گفتمان.
- جمعی، تقریرات درسی.
- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۹۰). هشداردهی: کارکرد تحلیل اطلاعاتی در پیشگیری از غافلگیری. فصلنامه مطالعات راهبردی، سال چهاردهم، شماره سوم، شماره مسلسل ۳۵.
- حبیبی، نیکبخش؛ هادیان، مهدی (۱۳۹۵). الگوسازی سامانه هشدار اطلاعاتی نظام ملی در بحران‌های امنیتی با استفاده از الگوی هشدار هوایی سریع. فصلنامه فرماندهی و کنترل، سال اول، شماره ۱، ص. ۱۷-۴۰.
- حسینی، حسین؛ جدی، سید مجید. (۱۳۸۵). مدیریت بحران با رویکرد امنیت عمومی. جلد اول، تهران: معاونت آموزش ناجا.

دوئرتی، جیمز و فالترگراف (۱۳۷۲). *نظریه های متعارض در روابط بین الملل*. ترجمه علیرضا طیب و وحید بزرگی، تهران: نشر قومس

رئیس، محمد؛ پیشگاه هادیان، حمید؛ ایزدی، جهانبخش و جاودانی مقدم؛ مهدی (۱۳۹۸)، آسیب شناسی بحران های اجتماعی و الزامات سیاست گذاری امنیتی در پیشگیری از آن، *فصلنامه امنیت ملی*، دوره ۹، شماره ۳۲، تابستان.

روزنتال، آریل، پائول تی هارت و مایکل تی چارلز (۱۳۸۳). *دنیا یی از بحرانها و مدیریت بحران*. ترجمه محمدعلی ستاری فقیهی. *مجله دانش انتظامی*، شماره ۴(۲۰)، ص. ۱۱۴ تا ۱۳۳.

روشندل اربطانی، طاهر (۱۳۸۷). نقش مدیریت رسانه در تحول بحران از پدیده های تهدیدساز به مقوله های فرصت ساز، مجموعه مقالات اولین همایش رسانه ملی و مدیریت بحران، تهران: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران.

روشندل اربطانی، طاهر و همکاران (۱۳۸۸)، *تدوین الگوی جامع فراگرد مدیریت بحران با رویکرد نظم و امنیت؛ فصلنامه دانش انتظامی*، سال دهم، شماره دوم.

ساروخانی، باقر. (۱۳۸۴). *روشهای تحقیق در علوم اجتماعی*. جلد اول، چاپ سوم، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ص. ۷۳ و ۲۸۸.

صالحی، محمود؛ کوشا، محمود. (۱۳۹۷). جایگاه شاخص ها در هشداردهی بحران های امنیتی. *فصلنامه پژوهش های حفاظتی امنیتی دانشگاه جامع امام حسین (ع)*. سال هفتم شماره ۲۵، ص. ۱ تا ۴۰.

معین، محمد، (۱۳۶۴). *فرهنگ فارسی متوس ط؛ جلد چهارم*، چاپ هفتم، تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر.

میتراف، ای، ای؛ آنگ ناس، گاس (۱۳۸۱). *مدیریت بحران پیش از روی د اذن: آنچه رئیس و مدیر می بایست درباره مدیریت بحران بدانند* (محمود توتونچیان، مترجم). تهران: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی. نشر اصلی.

وهابی، فرجام (۱۳۹۵). *امنیت عمومی و مدیریت بحران*، تهران، انتشارات موجک.

یگانگی، سید کامران؛ عبایی، پریسا (۱۳۹۷). ارائه مدل مفهومی و سیستماتیک از امنیت ملی. دومین کنفرانس رهیافت های نوین در علوم انسانی.

Geary, W.Sikich (2001). "All hazard crisis management Planning" Logical Management Systems, vol 2.

Leechat, M. (1990). "The international decade for natural disaster reduction Background and objectives", Disasters, vol 14, No 1.

Booth, S. (1993). "Crisis Management Strategy, Competition and Change in Modern Enterprises", Routledge Press, London. Brighton: Wheatsheaf.

Burnett, john. j. (1998). A strategic approach to managing crisis, public relation review, vol 24, no 4, pp.457-488

- Holsti Ole R .(1972). Crisis, Escalation ,War. Montreal , Mc Gill: Queens University Press.
- Meyers,G& Holusha, J. (1988) . “Managing Crisis”, London: Unwin Publications.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1984). Qualitative Data Analysis: A Sourcebook of New. Methods Educational Evaluation and Policy Analysis, Vol. 8, No. 3 , pp. 329-331.
- Mitroff .(2001). “Strategic management of corporation crisis”, Columbia Journal of World Business, vol 6.
- Mitroff, I & Pearson, T. (1997). Transforming the Crisis Prone. Organization, Sanfrancisco,Gossey: Bass Press.
- Penrose, J.M(2000). "The role of perception in crisis planning", Journal of Public.
- Pearson, C & Clair, J .(1998). "Reframing crisis management", Academy of Management
- Pollard, David., & Hotho, Sabine. (2006). “Crisis, scenarios and the strategic management process. Management Decision, vol 44, no. 6,pp. 721-736.

Investigating The Role of Veterans' Mobilization in Managing Security Crises : Case Study of Veterans of Chaharmahal and Bakhtiari Province

Mousa Asgari Gandomani ¹
Hossein Zafari ²

Crisis is an integral and permanent part of modern societies, and security crises have special complexities and conditions as one of the tools that can overcome the complexities. Veterans are with a wealth of different experiences. Security crises were managed in Chaharmahal and Bakhtiari province. The research is based on the purpose of the applied type and the research design is descriptive and has been done by field method. The theoretical part is collected by library method, field information and a combination of interview and questionnaire. The statistical population of the study is 982 veterans, which was first selected based on the executive records and education of 10 people for the interview, and a questionnaire was extracted from the interviewees' answers. To complete the questionnaire, 127 of them were randomly selected according to Louis and Lemshou formulas. The validity of the questionnaire was obtained by Cronbach's alpha method / 977. Questionnaires were distributed among veterans and analyzed through SPSS software and the results showed that employing veterans before the crisis is more effective than other times of crisis and the need for political education and prevention of generational interruption is an effective step to this end.

Keywords: Veterans, Crisis, Security, Mobilization

---

1. Corresponding author: Master student of Crisis Management, Imam Hossein (AS) University, Tehran, Iran
2. Assistant Professor, Imam Hossein University, Tehran, Iran